

УДК 37.378.147

[https://doi.org/10.33296/2707-0255-13\(25\)-11](https://doi.org/10.33296/2707-0255-13(25)-11)

Ольга ЛУЧАНІНОВА

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри інженерної
педагогіки УДУНТ, ННІ «Інститут
промислових і бізнес технологій»,
Дніпро, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-8336-9273>

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ: ЛАТЕНТНА СИЛА МЕТАНАВИЧОК

Анотація. Автор зазначає, що у кожного своє бачення світу, ситуації, сприйняття себе в ньому. Сучасна історія України пишеться на передовій, в окопах, підвалах, на студентській віртуальній парі, в машинах волонтерів, в апараті Президента України на щоранкових брифінгах та виступах перед народом. Майже півтора місяця спротиву, боротьби, мужності й перемог місцевого значення – на фронті, в тилу, в дистанційних класах для навчання. Так, навчання, бо скоро велика перемога, а державі потрібні розумні й сильні молоді люди для відбудови країни. Наголошується, що після пандемії дистанційне навчання пройшло апробацію, але в умовах війни придбало нові особливості.

Як освітній тренд у світі, дистанційне навчання закріплене низкою державних документів. Навчання – процес безупинний. Активне навчання та навчальні стратегії – політика навчальних закладів на майбутнє, бо треба навчити вчитися учнів і студентів, яким доведеться змінити не одну професію через її неактуальність або незатребуваність. Разом із тим головна мета дистанційного навчання під час війни – не засвоєння нових знань, а психологічна підтримка, спілкування, переключення уваги дітей та студентів. Від вчителя й викладача залежить, як він зможе розкрити в учнях потенціал до розвитку метанавичок, які мають латентну силу, вплив на особистість.

Автор наполягає, що треба перебудувати методіку викладання багатьох дисциплін, а це означає не готовність, а безумовне вміння викладача вже сьогодні нести знання студентам у потрібному руслі – розвитку метанавичок, або універсальних навичок. Пропонуються рекомендації щодо застосування дистанційного інструментарію та методів навчання.

Ключові слова: дистанційне навчання, особливості дистанта, метанавички, особистість студента, транснавички.

Вступ. Триває війна, віроломна, нечесна, абсурдна за своєю суттю. І хоч за літописом незалежності наша держава ще молода, та пишеться вона на скрижалях історії кров'ю українців. Так сталося, що Україна стала духовним форпостом відваги, мужності, толерантності не тільки для Європи, а й всього людства. Маємо виборювати перемогу під пострілами гармат, вибухами від ракет та снарядів. Держава дбає про те, щоб учні та студенти могли продовжити навчання в умовах війни.

Дистанційне навчання, яке пройшло свою апробацію під час карантину, сьогодні є найбільш активною формою для навчання здобувачів середньої та вищої освіти. Треба наголосити, що студенти є активним прошарком населення, сьогодні їм недостатньо просто навчатися, коли держава в небезпеці. Багато студентів стало волонтерами, пішло в тероборону. Сама війна стала для них випробуванням на перевірку тих ціннісних засад, завдяки яким формується людина як особистість.

Дистанційна освіта виступає світовим трендом. Воєнний стан в Україні не скасовує право учнів і студентів на освіту й отримання освітніх послуг. Міністерство освіти вживає всіх заходів щодо вирішення цього питання. На порядку денному закінчення учнями середньої освіти, вступ до закладів вищої освіти.

Низка розпоряджень і наказів МОН уможливорює цей процес попри всі труднощі: «Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні», Наказ МОН України від 25.04.2013 № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» Наказ МОН України «Про затвердження Вимог до вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти, наукових, освітньо-наукових установ, що надають освітні послуги за дистанційною формою навчання з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців за акредитованими напрямками і спеціальностями» від 30.10.2013 р. № 1518, Лист МОН України від 02.11.2020 №1\9-609 «Щодо організації дистанційного навчання», Наказ МОН України від

14.07.2015 № 761 «Про затвердження Змін до Положення про дистанційне навчання» [8]. Усі ці документи прописують організацію методично-правового поля дистанційного навчання у закладах освіти різного підпорядкування із використанням технологій дистанційного навчання.

Активне навчання та навчальні стратегії - політика навчальних закладів на майбутнє, бо треба навчити вчитися учнів і студентів, яким доведеться змінити не одну професію через її неактуальність або незатребуваність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі організації дистанційного навчання присвячені праці В. Бикова, В. Кухаренка, В. Осадчого, Є. Полат та ін. Сьогодні дистанційна освіта стала важливим засобом розв'язання геополітичних завдань, а сучасному суспільству потрібна масова якісна освіта [4]. Такі платформи, як Zoom, Microsoft Teams, Google Classroom та Google Meet задовольняють потреби освітян із забезпечення доступу, на жаль, через війну не всюди рівного, до освіти.

Moodle є безкоштовною відкритою системою управління навчанням, яка забезпечує в умовах пандемії, а сьогодні ще й воєнного стану, комунікацію між педагогами та студентами через Інтернет-конференції, дискусії, форуми для викладачів щодо обміну досвідом. Багато українських закладів вищої освіти має цю платформу, за допомогою якої організуються традиційні дистанційні курси, можна здійснювати контроль знань студентів. Платформа не дуже гнучка. Викладач повинен мати цифрові компетентності, щоб оволодіти складним інтерфейсом, тому доводиться звертатися за допомогою до асистентів платформи.

Формулювання цілей статті. Виходячи з викладеного вище, цілями цієї статті є:

– проаналізувати стан дистанційної освіти в умовах воєнного стану;

- розкрити особливості дистанційної освіти в умовах воєнного стану та латентну силу метанавичок, необхідних для розвитку особистості студента та його професійної діяльності;

- показати дієвість окремих форм і методів дистанційного навчання, які сприяють розвитку метанавичок.

Виклад основного матеріалу. Попри важкі умови навчання сучасний викладач, особливо соціально-гуманітарних дисциплін, має звернути увагу на актуальність для здобувачів вищої освіти ТОП-15 навичок до 2025 року, і серед них ті, які вкрай необхідні вже сьогодні: лідерство і соціальний вплив; стресостійкість і гнучкість; навичка вирішення проблем будь-якої складності (траблшутинг); сервісна орієнтація; системний аналіз; ведення переговорів і вміння переконувати [10]. Нині у виграші ті заклади вищої освіти, які змогли налагодити навчання за два роки карантину на дистанційних платформах, а викладачі апробували інтерактивні форми та інші дистанційні форми навчання.

Заклади вищої освіти, які мають свою ліцензійну платформу для дистанційного навчання, ніби здійснили інвестицію у свій розвиток. Університети змушені здійснювати цифрову трансформацію, створювати нові цифрові матеріали, проводити тренінги для викладачів старшого покоління, бо навчальний матеріал створюється за певною методологією.

Але сьогодні під час сирен тривоги заняття в Zoom, Google Meet та ін. перериваються, що викликає у свою чергу тривогу серед студентів. Опитування студентів щодо їхнього бачення себе під час дистанційного навчання показало, що вони змінили свою думку щодо цієї форми навчання. Якщо до війни під час карантину всі почувалися спокійно й навчання в дистанційному режимі сприймалося як обов'язкове, бо пізніше буде контроль знань, то сьогодні навчання, наприклад, в Zoom, коли студенти бачать один одного, сприймається як необхідна форма спілкування заради душевної рівноваги, спокою, а вже потім

навчальні завдання. Бажання спілкуватися часто не за темою навчального заняття є для них психологічною потребою.

Треба зазначити, як наполягають психологи, головна мета дистанційного навчання під час війни – не засвоєння нових знань, а психологічна підтримка, спілкування, переключення уваги дітей та студентів [2]. Навчання як допомога, підтримка, а не черговий стрес чи хвилювання. Можливо, краще повернутися до знайомих тем, до обміну думками, як знайти швидше необхідну інформацію, провести дискусію щодо цікавих форм співпраці. Викладач має з розумінням ставитися до неухважності або інертності студентів під час занять, за потреби надати підтримку.

Дистанційне навчання під час війни радикально відрізняється від карантинного періоду. Воно є ще одним викликом для адміністрації, викладацького складу й самих здобувачів вищої освіти. Тож підготовка до занять має включати елементи підтримки, готовність зразу стабілізувати психологічний стан, цікаві мотиваційні форми, щире спілкування. Не забуваймо, у групі може навчатися студент, який приєднався з гарячого регіону, на прохання активності може проявити агресію або грубість. Тут важлива робота психолога закладу для подальшої психологічної підтримки.

Як не зацікавлений викладач у вивченні своєї дисципліни, все ж треба робити ставку не на академічні знання, а на якісну комунікацію зі студентами, відновлення особистісного зв'язку, висвітлення актуальних тем і психологічну підтримку. Ключовим для викладача суспільно-гуманітарних дисциплін, таких, як «Педагогічна комунікація», «Педагогіка вищої школи», «Актуальні проблеми професійної освіти», «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності», «Тайм-менеджмент» та ін. є розвиток комунікації та вміння бути комунікабельними, контактними у різних соціальних групах, вміти працювати спільно у різних сферах, запобігати конфліктним ситуаціям або вміло виходити з них (табл. 1).

Таблиця 1

Як спланувати онлайн-урок\заняття?*

Поради для учителя	Поради для викладача
Ментальна карта дистанційного навчання, вибір платформи, графік прямих трансляцій, формат здавання роботи	Планування занять за розкладом. Вибір платформи
Не уникати розмов про війну. Брати участь у загальнонаціональній хвилині мовчання, якщо урок припадає за розкладом на цей важливий акт людяності.	Не уникати розмов про війну. Брати участь у загальнонаціональній хвилині мовчання, якщо заняття припадає за розкладом на цей важливий акт людяності.
Акцент на вирішенні потреб учнів, на їхніх запитах.	Активний діалог, мотиваційні питання для роздумів
Вправи у режимі реального часу, усні відповіді школярів, короткі відповіді в чаті	Презентації та їх захист, акцент не тільки на особистісному розвитку, а й зміцненні позиції «ми разом»
Індивідуальний підхід у визначенні обсягу завдання залежно від психічного стану учнів і регіону, де проводяться уроки	Виявлення позитивної конгруентності студентів до життя, навчання, свого місця у цей час у суспільстві.

*Адаптовано й доповнено за джерелом [9].

В умовах війни і після неї, бо перемога неминуча, треба перебудувати методику викладання багатьох дисциплін, а це означає не готовність, а безумовне вміння викладача вже сьогодні нести знання студентам у потрібному руслі – розвитку метанавичок, або універсальних навичок.

Уміння вчитися, тримати увагу і пам'ять, орієнтуватися в численних інформаційних потоках і мислити критично та творчо – це ще донедавна намагалися сформувати в учнях й студентах викладачі.

Аналіз багатьох освітньо-професійних програм показав, що майже в усіх програмах закладено вміння студента працювати за умов невизначеності, гнучко адаптуватися у мінливих життєвих ситуаціях. Це і є життєво необхідні навички. У таблиці 2 розкриємо роль метанавичок, їхній прихований потенціал і важливість у житті людини.

Таблиця 2

Латентна сила метанавичок у житті людини

Метанавички	Пояснення ролі метанавичок у житті людини
Вміння вчитися	Навчатися із задоволенням і завжди – будь-яка ситуація може стати поштовхом до навчання
Погляд на перспективу	Погляд на проблему в її кінцевому варіанті
Соціальний інтелект	Міжособистісне спілкування, робота в команді
Дизайн-мислення	Створення нових рішень і відповідей
Стійкість	Експериментувати, не зупинятися перед невдачею, шукати виходи
Позитивна конгруентність	узгодженість внутрішнього змісту людини – поглядів, почуттів, хвилювань – та її зовнішніх проявів у поведінці

В інших статтях ми говорили про особистісну підготовку студента в межах програмних дисциплін, а це:

- здатність усвідомлювати свої дії, думки, почуття, щоб легше було розвивати відповідальність та інші soft skills;
- здатність стратегічно бачити своє життя: складати глобальний план, правильно розраховувати ресурси, аналізувати і коригувати дії;
- пріоритет у вирішенні завдань, виборі кращого способу і плануванні своїх дій на перспективу;
- навички «4К», які часто відносять до soft skills: креативне і критичне мислення, комунікація та колоборація;
- постійний розвиток і активність, щоб бути готовим розсувати межі вже набутих навичок;
- відсутність страху зробити помилку [5; 6].

У таблиці 3 розкрито можливості розвитку метанавичок у студентів у процесі вивчення дисциплін соціально-педагогічного циклу за допомогою методів і форм дистанційного навчання.

Таблиця 3

Розвиток метанавичок у студентів у процесі вивчення дисциплін**соціально-педагогічного циклу**

Тема навчального заняття з дисципліни	Форми, методи ДН	Метанавичка, очікуваний результат
Дисципліна «Педагогічні комунікації» Тема «Педагогічне спілкування як провідна складова професійно-педагогічної комунікації»	Zoom відеоконференція	Креативне і критичне мислення, комунікація та колоборація
Тема «Методи врегулювання конфліктів та запобігання ним»		Уміння адаптуватися Вміння тримати удар, адаптивна компетентність
Тема «Комунікативні бар'єри. Комунікативні здібності, знання, уміння.	Google Meet	Комунікація та колоборація, дизайн мислення
Дисципліна «Тайм- менеджмент» Тема «Секрети ефективного управління часом. Функції самоменеджменту»	Zoom дискусія	Колоборація, self-management
Тема «Смарт-технології постановки цілей: як працювати над своїми життєвими планами»	Zoom Відеодіалог	self-management
Тема «Комунікативна компетентність як спосіб підвищення особистої ефективності»	Zoom дискусія	Стресостійкість і гнучкість. Вміння приймати рішення
Дисципліна «Основи педагогічної майстерності» Тема «Педагогічна майстерність як єдність особистісно-професійних якостей та педагогічного досвіду викладача»	Google Meet Віртуальна реальність	Готовність до змін вміння приймати рішення на межі міжпредметності
Тема «Психолого-педагогічні умови майстерності взаємодії в педагогічному спілкуванні»	Zoom презентація	Креативне і критичне мислення, комунікація та колоборація
Семинар-тренінг емпатійних та рефлексивних умінь педагога.	Zoom Інтерактивні ігри	Критичний аналіз, емоційна рефлексія, адаптивна компетентність
Тема «Педагог професійного навчання як індивід, суб'єкт, особистість та індивідуальність»	Moodle як асинхронна форма, відеолекції	Позитивна конгруентність

Дамо коментар по окремим метанавичкам. Отриману під час занять теорію, розвинені метанавички мотивовані студенти можуть перевірити в реальній діяльності воєнного стану. Зазначимо, що з часом метанавички допоможуть студенту бути готовим до несподіваних змін, вміти приймати рішення на межі

міжпредметності; це вміння постійно адаптуватися й змінювати свою професію за вимогами свого місця роботи або нового виробництва.

Студенти випускних курсів, які мають декілька практик у своєму арсеналі, в умовах війни перевіряють ці метанавички на практиці. Війна, на жаль, і є тією несподіваною зміною у житті. Це криза почуттів, глухий кут для слабких або можливість адаптуватися й прийняти виклик для інших – вибір за кожним із нас. Можливо, воєнного досвіду ще немає у 20-річних студентів, багатьох викладачів, але є на ментальному рівні приховані метанавички.

Вітчизняні заклади вищої освіти стоять на сторожі виховання цілісної особистості студента, його духовно-культурних цінностей. Зазначимо, що ці виховні завдання у повній мірі вирішувалися в ЗВО до пандемії. Сьогодні, в умовах воєнного стану, варто переглянути ці напрями, узгодивши з реальним станом речей в освіті й трансформували в нові якості особистості студента.

Війна – це невизначеність, але студенти виявляють ініціативу, комплексно вирішують свою роль і місце у суспільстві на засадах глобальної синергії, self-management. Молоді люди взаємодіють з воєнною реальністю, суспільством, пропонують власний досвід, спільно переживають усі події, наближають перемогу.

Сьогодні не існує чіткої класифікації або визначення метанавичок, бо це наскрізні або транснавички, які людина може розвинути протягом життя, бо вони проявляються у будь-яку мить, у будь-якій ситуації: адаптивність, усвідомленість, критичне мислення, проактивність. Маючи такі навички, людина не чекає «милості», бере відповідальність на себе, не звинувачує «долю» й оточення, не чекає, що все вийде само собою - рухається до мети та добивається практичного результату. Такий стиль життя стає звичкою. Якщо образно, то людина з розвинутими метанавичками представляє собою бета-версію - програму, яку ніби сама особистість протестувала внутрішньо і тепер потребує перевірки більш широким колом – суспільством.

Метанавички на часі, їх актуальність доведена практичними діями студентів - мова саме про них – це здібності, що не залежать від процесу мислення, а швидше визначають спосіб життя людини. На нашу думку, у мирний час такі студенти стануть справжніми лідерами у своїй професійній діяльності, гнучкими до змін й готовими опанувати нові професії й сфери діяльності.

Дистанційна освіта не відміняла участь студентів у всеукраїнських наукових конкурсах, конференціях. Ми досі упевнені, що дистант сьогодні найбільш ефективна форма навчання в умовах, що склалися. Головне, щоб викладач не дистанціювався, а системно виходив на зв'язок, бо від його майстерності залежить суб'єкт-суб'єктна форма навчання, утримування балансу між онлайн навчанням та особистісним, цим самим він збереже унікальність університетської спільноти на майбутнє.

Під впливом діяльності формуються не тільки різні системи, а й сама особистість: розвивається її соціально-професійний тип з певними життєвими цінностями та орієнтаціями, характером взаємин як із зовнішнім світом, так і з самою собою. Особистість змінюється під впливом соціальних обставин та саморозвитку, і цей процес постійно набуває ознак завершеності [3].

Безперечним є твердження, що людина стає тим, ким вона є завдяки справі, яку проголосила своєю. Дійсно, студент, навчаючись дистанційно, у вільний час виявляє свою «здатність репрезентувати свою добу, свій народ, свою культуру» [11] через метанавички.

Нині український студент як особистість нарівні з дорослим поколінням стає немовби автопортретом людської спільноти [11]. Зайнявши активну позицію в умовах війни, студенти виявляють одночасно у своїй діяльності громадянські якості: відношення до суспільства, моральність та духовний розвиток; загальну дієздатність (самодисципліна, самоконтроль, безкорисність); професійну підготовку - знання, навички, уміння досвід. Доречним буде навести декілька прикладів. Так, студентка, яка оволоділа навичками з професійної

освіти, не вагаючись, виїхала разом із дитячим будинком на межі країни. Вона цілодобово відповідає за дітей-сиріт, яких і так вже образило життя, підтримує їх, навчає на рівні свої педагогічних здібностей, хоч у самої за декілька місяців державний іспит. Інший студент, відпрацювавши в гуглкласі, виконавши практичні завдання, щодня вирушає у гарячі точки, щоб вивезти людей у безпечне місце. Особисто автору статті написав студент-випускник, повідомив, що його, інваліда, все ж таки взяли до війська, бо беззаперечним аргументом з його боку були ордени, медалі та бойовий досвід. На нашу думку, таке волонтерство, патріотизм є виявом позитивної конгруентності – відповідальності, узгодженості внутрішнього змісту людини – поглядів, почуттів, хвилювань – та її зовнішніх проявів у поведінці.

Сучасній молоді метанавички допомагають не тільки усвідомлювати отримані знання, а й застосувати в оточуючій дійсності, адаптуватися до ситуацій, практично вирішувати життєві проблеми [1].

Роки відходу закладів вищої освіти від прямого процесу виховання викликали побоювання провідних науковців-педагогів щодо правильності цієї тенденції. Але аналіз діяльності волонтерів в містах України показує, що завдяки третій складовій навчального процесу, а саме вихованню, потужною силою цього руху є студенти, вчорашні випускники, громадяни 30-40 років. На власному прикладі вони показують дієвий патріотизм, який спирається на метанавички.

Що спільного між метанавичками і вихованням, у чому їх латентна сила? Наприклад, львівські студенти серйозно підійшли до роботи волонтерів у воєнний час: вони створили планети волонтерств - кожна планета відповідає за певний напрямок: волонтерство на подіях, для дітей, громади, допомога зоозахисним ініціативам та інше [7]. Жити разом, разом долати всі труднощі: по 10 годин сортувати продукти для переселенців, підтримувати їх психологічно, розміщення в тимчасовому житлі; формування пакетів медичної допомоги

лікарням, збирання грошей, пошуки бронезилетів, берців, термобілизни тощо для воїнів на передовій. Волонтери – це наш тил, а студентська молодь через волонтерство удосконалює свої особистісні компетентності.

Висновки. Отже, в Україні дистанційна освіта має свої особливості в умовах війни. Це можливість виходить на зв'язок, спілкуватися, взаємонавчатися, співпрацювати, цінувати можливість вчитися й бути необхідним. Мова, мабуть, у ці дні війни йде про навчання людяності, толерантності, любові до життя, взаємодопомозі заради миру. Дистанційна освіта сьогодні сприяє відчуттю безпеки, це підготовка до екзамену на людяність. Знання і вміння студента роблять його дорослим та незалежним, а латентність метанавичок – сильними, здатними адаптуватися, бо реальне життя спонукає постійно вчитися, вчитися застосовувати знання у своїй діяльності; вчитися жити у злагоді з собою; вчитися жити разом - у мирі та злагоді з іншими. Ці навички є універсальними здатностями людини, тобто «метанавичками», які необхідні кожній людині для застосування в усіх сферах її життя, незалежно від професійної спеціалізації.

Перспективами подальших досліджень є розроблення методики формування метанавичок.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Бакуліна Н. Науково-методичне забезпечення контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів з мови іврит на засадах компетентнісного підходу. *Topical Problems of Modern Science*. 2017. Vol. 3. С. 18-26.
2. Гасанова Л. Повернення до школи під час війни. Правила організації навчання від психолога. URL: <https://healthcenter.od.ua/2022/03/11/povernennya-do-shkoly-pid-chas-vijny-pravy-la-organizacziyi-navchannya/>
3. Коропецька О. М. Психологічні основи професійної орієнтації та самореалізації особистості. Навчальний посібник. Київ : КНТ, 2016. 438 с.
4. Кухаренко В. М. Дистанційне навчання. Умови застосування. Дистанційний курс. 3-є вид. Харків : НТУ “ХПІ”, Торсінг, 2002. 320 с

5. Лещенко О. Метанавички XXI століття: без чого зараз не вижити. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/yak-rozvinuti-navichki-bez-yakih-ne-vizhiti-ubiznesi-poradi-psihologa-ostanni-novini-50206957.html>

6. Лучанінова О. Дистанційне навчання як світовий освітній тренд: реалії та перспективи для ЗВО України. *Імідж сучасного педагога*. 2022. №1 (202). С. 5-10.

7. Львівські студенти створили всеукраїнську платформу для волонтерства. URL: <https://upshiftukraine.org/%D0%BB%D1%8C%D0%B2%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D1%81%D0%B5%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0/>

8. Нормативно-правова база дистанційного навчання. URL : <http://zzsh55.org.ua>

9. Як навчати під час війни: чекліст учителя на дистанційці. URL: <https://osvitoria.media/experience/yak-navchaty-pid-chas-vijny-cheklist-uchytelya-na-dystantsijtsi/>

10. Future of Jobs Survey 2020 року, World Economic Forum. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2020/12/WEF-future-of-jobs-report-2020-zahidi.htm>

11. Філософські погляди Карла Теодора Ясперса. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/13314/>

REFERENCES

1. Bakulina N. Scientific and methodological support of control and evaluation of educational achievements of primary school students in Hebrew on the basis of the competence approach. *Topical Problems of Modern Science*. 2017. Vol.3. P. 18-26.

2. Hasanova L. Return to school during the war. Rules for organizing training from a psychologist. URL: <https://healthcenter.od.ua/2022/03/11/povernennya-doshkoly-pid-chas-vijny-pravyla-organizacziyi-navchannya/>

3. Koropetska O.M. Psychological bases of professional orientation and self-realization of personality. Tutorial. Kyiv: KNT, 2016. 438 p.

4. Kukharenko V.M. Distance learning. Conditions of use. Distance course. 3rd type. Kharkiv: NTU "KhPI", Torsing, 2002. 320 p.

5. Leshchenko O. Meta-skills of the XXI century you can't survive without now. URL: <https://biz.nv.ua/eng/experts/yak-rozvinuti-navichki-bez-yakih-ne-vizhiti-ubiznesi-poradi-psihologa-ostanni-novini-50206957.html>

6. Luchaninova O. Distance learning as a global educational trend: realities and prospects for free education in Ukraine. *Image of a modern teacher*. 2022. №1 (202). P. 5-10.

7. Students from Lviv have created an all-Ukrainian platform for volunteering. URL: <https://upshiftukraine.org/%D0%BB%D1%8C%D0%B2%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96-%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8-%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%B8-%D0%B2%D1%81%D0%B5%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0>
8. Regulatory framework for distance learning. URL: <http://zzsh55.org.ua>
9. How to teach during the war: teacher's checklist at the distance. URL: <https://osvitoria.media/experience/yak-navchaty-pid-chas-vijny-checlist-uchytelya-na-dystantsijtsi/>
10. Future of Jobs Survey 2020, World Economic Forum. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2020/12/WEF-future-of-jobs-report-2020-zahidi.htm>
11. Philosophical views of Karl Theodore Jaspers. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/13314/>

Olha LUCHANINOVA

Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor, Professor of the Department
of Engineering Pedagogy Ukrainian
state university of science and
technology (Educational and scientific
institute «Institute of industrial and
business technologies»)
Dnipro, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-8336-9273>

STUDENTS' REMOTE LEARNING UNDER WAR CONDITIONS: THE LATENT POWER OF META-SKILLS

Abstract. The author points out that everyone has their own vision of the world, situations, and self-identification. The modern history of Ukraine is being written on the front lines, in the trenches, basements, at a virtual lesson, in the volunteers' cars, in the office of the President of Ukraine during every briefing and speech to the people. It has almost been a month and a half of resistance, struggle, courage and victories of local significance - at the front, in the rear, in distance learning classes. The latter appears especially important for there will be a big victory soon, and the state needs smart and strong young people to restore the country. It is emphasized that after the pandemic, distance learning was tested, but in the conditions of war it acquired new features.

As an educational trend in the world, distance learning is enshrined in a number of government documents. Learning is a continuous process. Active learning and

learning strategies are part of the policy of educational institutions for the future, because it is necessary to teach pupils and students who will have to change many professions as the latter will become irrelevant or unclaimed. At the same time, the main goal of distance learning during the war is not the acquisition of new knowledge, but psychological support, communication, switching the attention of children and students. It is the teacher's responsibility to be able to reveal in students the potential for the development of meta-skills that have latent power and impact on an individual.

The author claims that it is necessary to restructure the methodology for many subjects, which implies the unconditional ability of teachers to carry knowledge to students in the right direction today, thus, developing meta-skills, or universal skills. In the article, recommendations for the use of distance learning tools and teaching methods are offered. The article focuses on the principles of sustainability in the use of digital technologies in distance learning, quality, pedagogical modeling, student-centered learning, respect for intellectual property rights, etc.

Keywords: distance learning, features of distance learning, meta-skills, student's personality, trans-skills.